

M. kir. Kolozsvári IX. Csendőrkerület.
70.szám. ikt. 1941.
Bonchidai gy. örs.
Nyomozás eredményéről jelent.
1941. II. 12-én kelt 677. sz. Felhívásra.

Bonchida, 1941. február 17.

Főszolgabíró úrnak. Kolozsvár

Antal István válaszüti lakos cigány részére, 1941. jan. 18-án, a mellékelt felhívás szerint 16 órától 23 óráig a tekintetes cím által táncengedély lett kiadva.

A táncmulatság ellenőrzésére ugyan aznap egy járőrt vezényeltek ki. A járőr a felhívásban feltüntetett 23 órakor Turi Mihály községi bíróval együtt a táncmulatságot feloszlatta és a jelenlevők el is távoztak. Ezután a járőr még a községben portyázott, hogy a mulatságról hazatérő fiatalság esetleges csendháborítását megakadályozza, míg Turi Mihály községi bíró lakására tért. Turi községi bíró hazafelé menve útközben arról értesült, hogy a válaszüti házcsoporthoz mely a községen kívül esik a román legények táncolnak. Turi községi bíró egyedül a helyszínre ment, hol a Bágya Jakab válaszüti lakos házában 1/2 24 órakor mint egy 3-4 pár fiatal embert talált, kik 2 kendilónai cigány zenéje mellett táncoltak. Turi községi bíró a táncolókat azonnal szétoszlatta, azok el is távoztak, míg a 2 cigány éjjeli idő miatt Bágya lakásán maradtak aludni, honna csak reggel távoztak el, innen találták ki a cigányok, hogy a románok reggelig táncoltak. Járőr folyó hó 15-én, Bágya Jakab lakásán megjelenve megálapította, hogy beléptidíjat nem szedtek és annak helyisége is olyan, hogy 3-4 pár táncolónál több benne el nem fér.

Hogy Turi községi bíró a táncmulatságot tényleg feloszlatta igazolja Bágya Jakab 50 éves, válaszüti 242. házszám, Morár György, 22 éves válaszüti 252. házszám, Morár Gábor 20 éves, 253. házszám és Bács Miklós 20 éves, válaszüti 256. házszám alatti lakosok, kik a táncmulatságon részt vettek.

Ez esetben tájékozásul jelentem, hogy Antal István cigány részére a táncmulatság Halasi István válaszüti lakos helyiségében volt engedélyezve, de erről Halasi tudomással sem bírt, annak ilyen helyisége nincs is és a cigányok a táncot a református iskolába tartották, ami már ugyan látszik, Válaszút községben kezd rendszerre válni, mert azóta is ott tartották a magyarok is a mulatságot, holott engedélyt rendszerint másóvé kérik. Ez természetesen a tanszemélyzet tudtával történik.

A feljelentésben szereplő cigányokat a bíró ellen tett panaszuk tárgyában egyenként kikérdezték, kik közül az alábbiak a következőket adták elő.

Csengeri István 37 éves, nő, válaszüti 163. házszám és Fodor Ádám 20 éves, nő, válaszüti 174. házszám alatti lakosok előadták, hogy a bíró ellen más panaszuk nincs, csak hogy az 1 liter petróleumot adott és azt mondta, hogy a cigányoknak bot jár.

Balázs Márton, 50 éves, ref. nő, válaszüti 160. házszám,

Ötvös János, 37 éves, nő, válaszüti 25. házszám,

Péter Ferenc, 44 éves, nős, válaszüti 176. házszám,
Ötvös Ferenc, 26 éves, nős, válaszüti 369. házszám,
Fodor Imre, 31 éves, válaszüti 29. házszám,
Csengeri István, 37 éves, nős, válaszüti 27. házszám,
Szónyi György, 64 éves, nős, válaszüti 157. házszám,
Csengeri János, 47 éves, nős, válaszüti 156. házszám,
Ástyelán Ferenc, 46 éves, nős, válaszüti 156. házszám,
Fodor János, 48 éves, nős, válaszüti 22. házszám,
Lőrinc Károly, 40 éves, nős, válaszüti 158. házszám,
Buba József, 70 éves, nős, válaszüti 120. házszám és
Lőrinc Miklós, 21 éves, nős, válaszüti házszám nélküli lakosok egybehangzóan előadták, hogy a bíró ellen más panaszuk nincs, mint hogy az részükre csak egy liter petróleumot adott ki.

Turi Mihály, sz. 1908. Szeptember 28-án, r. k. nős, válaszüti lakos községi bíró előadta, hogy a cigányok által tett azon panaszuk, hogy ő botot ígért a valószínűleg megfelel, mert neki a lakása éppen ott van a cigányok által lakott hely közelében és azok állandóan veszekednek, sőt asszonyok ruhájukat felhúzza egymásnak a hátsó részüket mutatják, ezt úgy az övé, mint az utcán lévő gyermekek végignézik, ami a gyermekek között igen rossz hatást vált ki, ezért egy ilyen alkalommal oda ment és figyelmeztette őket, hogyha még ilyent csinálnak, vesz egy botot és összeveri őket, azután mehetnek a törvénybe. Ezt Turi bíró jogosan tette.

Míg a többi cigányoknak más panaszuk nincs, csak hogy előzőleg 1 liter petróleumot kaptak, míg a gazdák és fuvarosok 1 1(2 literet kaptak. Erre vonatkozólag Turi bíró előadta, hogy kezdetben, mikor petróleumhiány volt, az állattartó gazdáknak és fuvarosoknak tényleg 1 és 1(2 liter petróleumot adott ki, míg a cigányoknak, kik éjjel nappal csak tétlenkednek, mert valamennyi dologkerülő és ha közmunkát akarnak velük végeztetni akkor arra hivatkoznak, hogy nekik semmijük nincs, ezért közmunkát sem akarnak végezni.

Megjegyzés

A nyomozás alkalmával a cigányok azt sem tudták jóformán, hogy mi van írva a feljelentő levélben. Ebből kiténik az, hogy egy felbérelt dologról van szó, ami Válaszút községben napirenden van, mert egy pár ember annyira befolyásolni akarja a lakosságot, de azokkal ha célt nem érnek el, akkor a cigányokat bérelik fel valótlán jelentéstételre.

Válaszút községben a magyarok között az állandó széthúzás, egymás elleni valótlán feljelentések napirenden vannak, ez nem csak annak az 1-2 embernek a műve, aki a régi bíróságát sajnálja, hanem, mert a feljelentő levélből is kiténik, azok is részesek benne, kiknek hivatása volna a lakosságot összetartásra buzdítani.

Válaszút községben a ref. Vallásúak nagyobb számban vannak, így Turi bírónak csak az a bűne, hogy katolikus vallású, ezért indították a hajszát ellene, bár a hivatást lelkiismeretesen végzi.

Feljelentő levelet Pál Gyula ref. tanító írta.

Nyomozta: Hunyadi János tiszthelyettes és Nagy László prb. csendőr.

Bizalmi egyének: Bálint András, sz. 1896. augusztus 16-án, ref. nős, válaszüti 192. házszám és Kallós György D. sz. 1909. május 2-án, ref. nős, válaszüti 382. házszám alatti lakosok.

[TRADUCERE]

Circumscripția IX de Jandarmerie Regală Maghiară din Cluj

Nr. 70, înreg. 1941

Postul din Bonțida

Raport despre rezultatele investigațiilor

din 12.II.1941 la somația nr. 677

Bonțida, 17 februarie 1941

Domnului judecător. Cluj

Lui Antal István, țigan din Răscruci[1], la 18 ianuarie 1941 i s-a emis o aprobare pentru dans de către destinatar, conform solicitării anexate, de la ora 16 până la ora 23.

În aceeași zi a fost trimisă o patrulă pentru a controla petrecerea. Patrula împreună cu judecătorul comunal Turi Mihály au dizolvat petrecerea la ora 23, menționată și în somație, iar cei prezenți au și plecat. După aceasta, patrula a mai făcut ronduri prin comună pentru a împiedica o eventuală tulburare a liniștii publice din parte tinerilor care se întorceau de la petrecere, iar judecătorul Turi Mihály s-a întors la casa lui. În drum spre casă, judecătorul a aflat că la grupul de case din afara comunei tinerii români dansează. Judecătorul Turi s-a dus singur la fața locului, unde în casa lui Bágya Jakab, localnic din Răscruci, la orele 24 1/2 a găsit 3-4 perechi de oameni tineri, dansând la muzică a 2 țigani din Luna de Sus. Judecătorul i-a dispersat îndată pe cei ce dansau, ei au și plecat, iar cei doi țigani, deoarece era noapte, au rămas la casa lui Bágya să doarmă, de unde doar dimineața au plecat, de aceea au crezut țigani că românii ar fi dansat până dimineața. Patrula care s-a prezentat în data de 15 luna curentă la casa lui Bágya Jakab a constatat că nu s-au cerut bani de intrare și că în încăpere nici n-ar fi încăput mai mult de 3-4 perechi.

Că judecătorul Turi Mihály a dizolvat într-adevăr petrecerea este confirmat de martorii: Bágya Jakab, 50 de ani, din Răscruci, nr. de casă 242, Morár György, 22 de ani, din Răscruci, nr. de casă 252, Morár Gábor 20 de ani, nr. de casă 253 și Bács Miklós, 20 de ani, din Răscruci, nr. de casă 256, care au luat parte la petrecere.

În cazul de față raportez că petrecerea a fost permisă într-o încăpere din casa lui Halasi István, localnic din Răscruci, dar că despre aceasta Halasi nici nu avea cunoștință, el nici nu are o astfel de încăpere, iar țigani au ținut dansul în școala reformată, ceea ce se vede că începe să devină un obicei în comuna Răscruci, căci de atunci și maghiarii au mai ținut acolo petreceri, cu toate că permisiunea o cer pentru altă parte. Evident că acest lucru se petrece cu acordul cadrelor didactice.

Țigani care au făcut plângerea au fost pe rând anchetați de mine în legătură cu obiectul plângerii față de judecătorul Turi[2], dintre care următorii au relatat: Csengeri István, 37 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 163, și Fodor Ádám, 20 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 174, au relatat că împotriva judecătorului nu au alte plângeri, decât că acesta le-a dat doar 1 litru de gaz și a spus că țigani merită băta.

Balázs Márton, 50 de ani, ref., căsătorit, din Răscruți, nr. 160.

Ötvös János, 37 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 25.

Péter Ferenc, 44 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 176.

Ötvös Ferenc, 26 de ani, căsătorit din Răscruți, nr. 369.

Fodor Imre, 31 de ani, din Răscruți, nr. 29.

Csengeri István, 37 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 27.

Szõnyi György, 64 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 157.

Csengeri János, 47 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 156.

Ástyelán Ferenc, 46 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 156.

Fodor János, 48 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 22.

Lőrinc Károly, 40 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 158.

Buba József, 70 de ani, căsătorit, din Răscruți, nr. 120 și

Lőrinc Miklós, 21 de ani, căsătorit, din Răscruți, fără număr de casă, au relatat în unanimitate că nu au altă plângere împotriva judecătorului, decât că acesta le-a dat doar 1 litru de gaz.

Judecătorul Turi Mihály, din Răscruți, născ. 23 septembrie 1908, creștin reformat, căsătorit, a relatat că plângerea țiganilor în legătură cu faptul că el le-ar fi promis băta este conformă cu realitatea, deoarece casa lui este tocmai în apropierea locului unde stau țigani, iar aceștia se ceartă neîncetat, mai mult, femeile trăgându-și sus rochiile își arată una altea partea dorsală, aceste lucruri sunt privite atât de copiii dânsului, cât și de cei aflați pe stradă, ceea ce este o foarte proastă influență pentru ei, de aceea cu o astfel de ocazie s-a dus la țigani și le-a atras atenția că dacă mai fac astfel de lucruri va lua o băta și-i va bate, încât după aceea se pot duce la judecată.

Ceilalți țigani nu au altă plângere, decât că ei au primit la început doar 1 litru de gaz, pe când gospodarii și căruțașii au primit 1 1/2 litru. Referitor la acestea, judecătorul Turi a relatat că la început, când era penurie de gaz, gospodărilor care țineau animale și căruțașilor într-adevăr le-a dat 1 1/2 litru de gaz, iar țiganilor, care zi și noapte stau degeaba, deoarece nu le place munca și dacă ar vrea să-i trimită la muncă patriotică ei spun că sunt lipiți pământului, de aceea nici muncă patriotică nu vor să facă, le-a dat mai puțin.

Observație

Cu ocazia anchetei s-a constatat că țigani aproape că nu știau ce este scris în denunț. Din aceasta ne dăm seama că este vorba despre o înțelegere între ei, ceea ce este la ordinea zilei la Răscruți, deoarece câțiva oameni vor în așa măsură să-i influențeze pe cei din sat, încât dacă nu reușesc acest lucru în rândul celorlalți locuitori, atunci îi angajează pe țigani la relatări false.

În comuna Răscruți învrăjbirile între maghiari sunt la ordinea zilei, mereu îl denunță careva pe celălalt, iar aceasta nu este doar opera celor 1-2 oameni

cărora le pare rău după vechea lor funcție de judecător ci, precum reiese și din denunț, iau parte la ea și cei a căror sarcină ar fi să îndemne populația la bună înțelegere.

În comuna Răscruți cea mai mare parte a locuitorilor este de religie reformată, iar judecătorul Turi nu are altă vină decât că este de religie romano-catolică, de aceea au pornit această goană împotriva lui, cu toate că își face cumsecade meseria.

Denunțul a fost redactat de Pál Gyula, învățător reformat.

Investigat de: Hunyadi János ofițer adjunct și Nagy László jandarm.

Personal de încredere: Bálint András, născ. la 16 august 1896, ref., căsătorit, din Răscruți, nr. de casă 192, și Kallós György D., născ. la 2 mai 1909, ref., căsătorit, din Răscruți, nr. de casă 382.

[ANEXA 1]

A válaszüti cigánység a következő bánásmódok ellen tiltakozik:

1941 jan. 18-án táncmulatságunk volt este 23 óráig, ugyan ezen este a helybeli románság reggelig mullatot, mivel különbök ők mind mi, akik mindig kitarottunk a magyarság mellett.

Emellett tanuskodom ha kell eskü mellett is:
Lőrincz Miklós

Ha a községi bíróhoz fodulunk bárminémű kéréssel a felelete az, hogy a cigányságnak nincs törvénye, hanem csak a bot. Nem emberségesen felel, hanem durván embertelenül, botozást és a házunkból való kiverést hajtogatja.

E mellett tanuskodom eskü terhe alatt:
Senyei Jani, Fodor István, Szönyi Mihály

Egy petroleum kiosztásnál azt mondta, hogy a cigányoknak nem jár petróleum, hanem csak a románoknak. Más esetben pedig azt mondta, hogy bármit tehetünk vele, ha a cigányok még kapnak petróleumot.
Buba József, Péter Ferencz, Fazakas József, Ástiléan Ferencz

Szeretnénk, ha sérelmeink orvoslást nyernének, mert amiért mi cigányok vagyunk bármikor versenyre kelünk magyarság tekintetében akármilyen magyar emberrel.

A sérelmeket mi is érezzük és kérjük ennek mielőbbi kivizsgálását.
Lőrinc Márton, Ötvös Ferencz, Ötvös János, Balázs Márton, Fodor Imre, Fodor Ádám, Lőrinc Károly, Csengeri István, Csengeri János, Lakatos Toni

[TRADUCERE]

Țiganiii din Răscrucci protestează împotriva următorului tratament:

La 18 ian. 1941 am fost la dans până la ora 23, tot în această seară românii localnici au chefuit până dimineață, cu ce sunt ei mai buni decât noi, care întotdeauna am fost de partea maghiarilor.

Depun mărturie despre cele relatate, dacă trebuie și sub jurământ:
Lőrincz Miklós

Dacă ne adresăm judecătorului comunal cu orice fel de problemă, el răspunde că țiganiii n-au nici o lege, ci doar bâta. Nu răspunde omenos, ci dur, neomenos, pomenește de ciomăgeală și scoaterea noastră din case.

Pentru acestea depun mărturie sub jurământ:
Senyei Jani, Fodor István, Szőnyi Mihály

La o împărțire de gaz a spus că țiganiii n-ar trebui să primescă gaz, ci doar românii ar trebui să primească. Iar cu o altă ocazie a zis că putem să-i facem orice, dacă țiganiii vor mai primi gaz.

Buba József, Péter Ferencz, Fazakas József, Ástiléan Ferencz

Am vrea ca plângerea noastră să fie ascultată, căci chiar dacă suntem țigani ne întrecem oricând cu orice maghiar în privința maghiarității. Nedreptățile le simțim și noi și cerem cercetarea lor cât mai degrabă.

Lőrinc Márton, Ötvös Ferencz, Ötvös János, Balázs Márton, Fodor Imre, Fodor Ádám, Lőrinc Károly, Csengeri István, Csengeri János, Lakatos Toni

[ANEXA 2]

Bizonyítvány

Alulírott, mint a válaszüti református egyházközség lelkipásztora hivatalosan bizonyítom, hogy Válaszüton ezidőszert 162 református vallású cigány él, akik már a legrégebbi anyakönyvekben is „új magyar” néven szerepelnek, mondhatni őslakók. Valamennyien rendes foglalkozást úznek, mind kőművesek, csizmadiák, kerekesekek, kovácsok, urasági kocsisok, napszamosok. Köztük ilyen nevek vannak mint: Fodor, Szőnyi, Csengeri, Lőrincz stb. Jó magyarságukhoz kétség sem fér. Bizonyítom, hogy a letűnt román uralom alatt nem egyszer próbálták őket magyarságuktól, vallásuktól eltéríteni, de egyetlen egy sem akadt köztük, aki hűtlen lett volna egyházához, nemzetéhez. Igérték nekik templomot, iskolát, gazdasági előnyöket, ha az ortodox vallásra térnek – mindhiába. Amikor az itteni állami elemi iskola magyar tagozatából kidobták gyermekeiket, inkább nem járatták iskolába, de a román tagozatba nem engedték őket.

Mindig a magyarsággal tartottak és mindenkor a magyar pártra adták le szavazataikat. Magyar dalárdát alakítottak, (talán az egyetlen egész Romániában) és magyar szindarabokat tanultak be és adtak elő. Együtt éreztek és együtt

szenvedtek az itteni magyarsággal és együtt örvendeztek és örvendeznek a magyarok feltámadásának.

Ezt a bizonyítványt lelki felelőséggel és abból az alkalomból állítottam ki részükre, hogy nálam különféle panaszokkal és sérelmekkel állottak elő. Hogy ezekből mennyi igaz nem tudom és nem is az én feladatomból kivizsgálni. Az azonban bizonyos, hogy megérdemlik, miszerint az itteni közigazgatás méltányosabb elbánásban részesítse őket.

Fülöp Lajos
ref. lelkipásztor.

Válaszút, 1941. január hó 20-án

[TRADUCERE]

Dovadă

Subsemnatul, ca preot al parohiei refomate din comuna Răscruți, aduc în mod oficial dovada că la Răscruți în prezent trăiesc 162 de țigani de religie refomată, care chiar și în cele mai vechi registre poartă numele de „maghiari noi”, așadar putem spune că sunt băștinași. Toți au ocupații serioase, sunt cu toții zidari, cizmari, rotari, fierari, vizitii domnești, zilieri. Printre ei găsim nume ca: Fodor, Szőnyi, Csengeri, Lőrincz etc. Nici nu încap vreo îndoială că n-ar fi buni maghiari. Dovedesc că în timpul stăpânirii române trecute, nu o dată s-a încercat convertirea lor, ori au fost îndemnați să renunțe la statutul de maghiar, dar nu s-a găsit printre ei nici unul care n-ar fi rămas fidel bisericii, națiunii. Le-au promis biserici, școli, avantaje economice, dacă s-ar converti la religia ortodoxă – fără nici un rezultat. Atunci când s-a interzis copiilor lor să frecventeze școala primară a secției maghiare de aici, mai bine nu i-au mai trimis la școală, dar nu i-au lăsat la secția română.

Au ținut întotdeauna cu maghiarii și au votat întotdeauna partidul maghiar. Au înființat un cor maghiar (poate singurul din toată România) și au învățat și au interpretat piese de teatru maghiare. Au simțit și au suferit împreună cu maghiarimea de aici, s-au bucurat și se bucură și astăzi împreună cu noi de învierea maghiară.

Am redactat această dovadă pentru ei, cu responsabilitate sufletească și din motivul că au venit la mine cu tot felul de plângeri și incriminări. Cât este adevărat din ele nu știu și nici nu este sarcina mea de a cerceta. Sigur însă este faptul că acești oameni merită ca administrația de aici să se poarte cu ei mai echitabil.

Fülöp Lajos
pastor reformat

Răscruți, 20 ianuarie 1941

(Arh.St.Cluj, Prefectura județului Cluj, dos. 799/1941, f.2-6)

[1] Localitate în județul Cluj. În urma Dictatului de la Viena din 30 august 1940, nord-vestul Transilvaniei, cuprinzând Clujul și regiunile de-a lungul versanților vestici ai Carpaților, până în apropierea Brașovului, au intrat în componența statului maghiar.

[2] Declarații ale țiganilor din Răscruți și alte documente referitoare la acest caz, în același dosar, f.9-16.

Ministerul Afacerilor Interne
Cabinetul Ministrului
Nr. 2941/27 mai 1941

[Către] Direcțiunea Generală a Poliției

Din ordinul domnului general Antonescu, rog a lua foarte urgente măsuri:

a. internarea în lagăr a capilor comuniști și a tuturor comuniștilor din Iași, Galați, Constanța, Ploiești, București. Giurgiu.

b. De a se evacua din București în minimum de timp toți străinii care nu au domiciliu stabil în acest oraș ori care sunt periculoși, cu excepția germanilor, italienilor, americanilor și în general acelor care nu reprezintă nici un pericol pentru stat.

c. Idem să scoată țigani, în special nomazii și șătrarii din marginile Bucureștiului.

Domnul general Antonescu mi-a comunicat că a ordonat mai de mult aceste măsuri și până acum nu s-au executat.

Ministrul Afacerilor Interne
General Divizie D.I. Popescu

(Arh.St.București, Direcția Generală a Poliției, dos. 257/1939, f.182)

România
Ministerul Afacerilor Interne
Cabinetul Subsecretarului de Stat
Nr. 649/5 mai 1942

*Secret
Urgent*

**[Către] Inspectoratul General al Jandarmeriei
Serviciul Jandarmeriei**

Am onoare a vă trimite copie de pe ordinul nr. 26.756/1942 al Președinției Consiliului de Miniștri, după care vă rugăm să binevoți a lua cunoștință și a ne comunica datele ce se cer prin acest ordin.

Secretar General
Colonel magistrat V.T. Gelep